

Het broedseizoen 2002 van de Purperreiger *Ardea purpurea* in Nederland

Henk van der Kooij

Foto: R.J.K. Carstens.

Het aantal broedparen lag in 2002 ruim tien procent boven dat van 2001! Een verheugende ontwikkeling. Hiermee is echter niet alles gezegd. U kent, als u mijn jaarlijkse verslagen in *het Vogeljaar* steeds leest, ook mijn blijvende zorg. Het gaat in verscheidene kolonies helemaal niet goed. Voorts kan ik in een cultuurland als Nederland, veel predatie van purperreigerjongen door de Vos niet als een normaal biologisch gegeven beschouwen. Zeker niet als daardoor een kolonie terugloopt en er geen goede alternatieven voorhanden zijn. Uit het overzicht zal blijken dat de landelijke toename vooral is toe te schrijven aan enkele kolonies in Zuid-Holland.

De broedgebieden komen op de gebruikelijke wijze in de tekst aan bod. Kolonies waarvan de gegevens in Tabel 1 geen aanvulling behoeven zijn niet vermeld.

Oude Venen (Alde Feanen)

Een verrassend aantal van tien paren! De soort blijft verspreid broeden. In 2002 werden territoria op vijf verschillende plaatsen vastgesteld met respectievelijk vijf, twee en drie keer één paar (J. Dijkstra).

De Deelen

Dit gebied herbergt een kleine kolonie die gekenmerkt wordt door grote schommelingen: het aantal broedparen is de laatste

vier jaren geschat op drie, negen, vier en acht (gegevens R. Kleefstra)!

De Weerribben

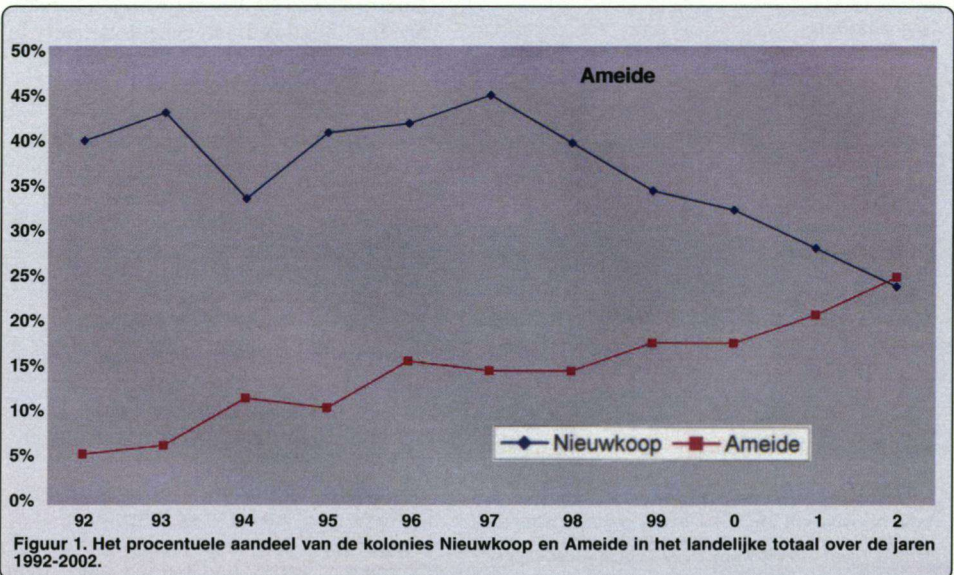
Ik citeer uit het vorige verslag: 'Het aantal broedparen in De Weerribben schommelt de laatste jaren rond de vijf en is daarmee stabiel op een zeer laag niveau'. In 2002 zijn er twee kolonieplekken vastgesteld met respectievelijk twee en drie nesten (J. Bredenbeek, D. Woets).

De Wieden

Het gebiedsdekkend inventariseren van de Purperreiger wordt hier steeds moeilijker, daar de trend van 'meer verspreid broeden' zich nog steeds voortzet. De eindschatting van het totaal leverde minder nesten op dan in 2000 en in 2001 het geval was. In de hoogwaterzone broedden naar schatting vijftien paren, terwijl buiten deze zone 37 paren werden ingetekend. Er waren zeker vijf éénlingen en de grootste vestiging buiten de hoogwaterzone telde slechts vijf nesten. In de hoogwaterzone is recent de aanwezigheid van de Vos vastgesteld (P.M. Verbij).

Zwarte Meer

De Purperreiger broedde op exact dezelfde locatie als in 2001. Symen Deuzeman bezocht de kolonie op 19 juni en vond negen bezette nesten, tegen twaalf vorig jaar. In Zwarte Meer West werd het aantal

Het aantal broedparen van Purperreigers was in 2002 tien procent hoger dan in 2001.
Foto: Archief het Vogeljaar.

	1999	2000	2001	2002
Friesland				
Oude Venen	5	7	6	10
De Deelen	3	9	4	8
Rottige Meenthe	1	1	1	1
Brandemeer	1	1	2	2
Overijssel				
De Weerribben	4	5	6	5
De Wieden	41	57	56	52
Zwarte Meer	10	0-2	15	12
Noord-Holland				
Naardermeer	30	41-42	44	36
Ankeveense Plassen	2	0	8	0
Botshol	0-1	0	0	0
Utrecht				
Breukeleveense Plas	21	31	31	41
Molenpolder	3	1-2	0	0
Westbroeksche Zodden	1	0	0	0
Kameriksche Nessen	6	5	3-4	9
Reservaat Benschop	1	1	0-1	0-1
Zuid-Holland				
Nieuwkoop	134	140	121	117
Ameide	72	82	94	124
Kinderdijk	47	54	37	59
Leerdam	1	0	0	0
Arkel	1	10	11	16
Incidenteel		1		
Totaal circa	395	445	440	495

Tabel 1. Overzicht van de kolonies, gerangschikt naar provincie. De totalen zijn afgerond op vijftallen. Incidenteel (gegevens Sovon): 2002 Drontenermeer 1 paar.

broedparen weer op drie geschat gezien het aantal invallende vogels (S. Deuzeman, F. de Roder).

Naardermeer

De vliegtuigtelling van 26 juni leverde 33 nesten op. Met andere veldgegevens kwam het totaal op 36, duidelijk onder dat van 2001.

De vroegere hoofdvestiging aan de zuidoever van de Veertig Morgen bleek, ondanks goed zoeken, geheel verlaten. In en bij de twee grote vestigingen bij het Grote Meer werden nu twintig en zes nesten gezien tegen eenentwintig en achttien (!) vorig jaar. Bij de spoordijk kwamen acht nesten voor (tegen vijf in 2001). Verder waren er nog enkele individuele nesten in het noordelijke deel (W.J.R. de Wijs).

Breukeleveense Plas

Het gaat de kolonie bij Breukeleeven goed. In de maanden mei en juni konden in totaal veertig nesten genummerd worden, hetgeen mij met vreugde vervulde. Later heb ik ook nog een deel van de eigenlijk niet te belopen oeverzone uitgekamd, daar Jan van der Winden hier adulte vogels had zien neerstrijken. Eén nest werd nog (slechts!) gevonden. Verder had Jan iets zuidelijker

Jaar	1999	2000	2001	2002	gemiddeld
Friesland	3%	4%	3%	4%	3.5%
Overijssel	14%	14%	18%	14%	15%
Noord-Holland/Utrecht	18%	20%	17%	17%	18%
Zuid-Holland	67%	64%	60%	64%	64%

Tabel 2. Procentuele verdeling van het totale aantal geschatte broedparen van de Purperreiger in de periode 1999 tot en met 2002 over de verschillende provincies (Noord-Holland en Utrecht).

ook vogels zien dalen en gehoord, maar twee zoekacties mijnerzijds leverden daar niets op. Het totaal bleef 41. Een aantal waarmee de kolonie bij Breukeleveen groter is geworden dan die van het Naardermeer!

Kameriksche Nessen

De eerste telling vond plaats op 10 juni en leverde vier nesten in Grauwe Wilgen op, terwijl in het aangrenzende moerasbosje een Havik bleek te broeden. De Nessen zijn op 19 juli nog een keer bezocht. In 2001 waren er jongen gepredeerd door de Vos en ik wilde weten of dat nu weer het geval was. De kolonie is alleen met een roeiboot te bereiken. Bij nadering bleek dat er een toegangsbalk open lag. Ik kon daardoor vanaf een andere kant de kolonie benaderen en dat leverde de nodige verrassingen op. In een onbekend stukje struweel ontdekte ik, en ik zeg het eigenlijk met schaamte, nesten met jongen. Hoe was het mogelijk dat ik hier nog nooit geweest was? Hadden de Purperreigers hier al eerder gezeten? Deze vraag kon al vrij

snel met ja worden beantwoord toen ik een oud nest ontdekte. Verder werden vijf nieuwe nesten gevonden, zodat deze kolonie in 2002 totaal negen nesten groot was. Helaas was ik niet de enige die de nesten had ontdekt. Onder één nest lag een dood groot jong, vers, aangevreten, waarschijnlijk gepakt door een Vos.

Nieuwkoopse Plassengebied

Het gebied kende jarenlang drie vestigingen: De Pot bij Noorden, omgeving Koeiensloot in het midden en langs de Oude Vaart in het zuiden. Recent, en wel in 2000, is er een vierde vestiging bij gekomen en wel achter Noorden op de Bleijgaten.

In 2002 werden er in de oude hoofdvestiging De Pot 48 nesten geteld (tegen 37 in

Purperreiger in veld met Gewone Waterranonkel.

Foto: Robert Maier GDT

2001). Het goed tellen van het aantal nesten van de Purperreiger was hier moeilijk daar een deel van de nesten op gelijke hoogte lag met die van de Blauwe Reiger. De nesthoogte bedraagt dan al gauw acht meter. Helemaal moeilijk werd het toen bleek dat bedelende purperreigerjongen oude nesten van de Blauwe Reiger gebruikten.

Bij een bezoek in juli werd predatie van jongen door de Vos vastgesteld. Bovendien werd er een verse vossendrol gevonden in de kolonie.

Het aroniastruweel van de Bleijgaten blijft verrassen! In 2001 zaten hier dertien nesten en toen dacht ik al dat het struweel zo ongeveer vol zat. Nu leverde een grondige inventarisatie van de drie legakkers met aroniastruweel 22 nesten op! Een hoge dichtheid. Een dichtheid die alleen kan bestaan bij afwezigheid van grondpredatoren in de vestiging.

Totaal bij Noorden, dus De Pot en Bleijgaten samen, in 2002 zeventig nesten tegen vijftig in 2001 (en 46 in 2000).

Het aantal nesten in het midden liep verder terug. In 2000 zeventig, in 2001 nog maar 38 en in 2002 slechts acht. Een zeer negatieve trend die samenvalt met een jarenlange forse predatie van jongen door de Vos.

In het zuiden gaat het de Purperreiger opmerkelijk genoeg nog steeds goed. Het aantal broedparen steeg van 24 in 2000, 33 in 2001 naar 39 in 2002.

Het aantal broedparen nam dus in de periode 2000-2002 toe bij Noorden en in het zuiden, terwijl in het midden de soort dramatisch achteruitging. De toename bij Noorden en in het zuiden compenseert echter niet helemaal de achteruitgang in het midden. Dit blijkt uit het totale aantal nesten in het plassen-gebied, dat de laatste jaren is gedaald (Tabel 1).

Hier komt bij dat ik, gezien de predatie van jongen in De Pot, bij het uitblijven van beheersmaatregelen, op lange termijn hier een vergelijkbare ontwikkeling als in het midden verwacht. En daar er geen alternatieve broedgelegenheid is en de Bleijgaten met ruim twintig nesten echt vol zitten ben ik momenteel over het aantalsverloop van de purperreigerkolonies in het plassengebied somber gestemd. Dan te bedenken dat het plassengebied tientallen jaren lang het belangrijkste broedgebied van West-Europa is geweest!

Ameide

De telling (R.F. den Breejen, G. Dekker, R. Garskamp, N. Koppelaar en R. Verbeek) op 14 juni leverde weer een record op: 113 nesten werden in de Zouweboezem gevonden. Op foto's van de aangrenzende Boezem, die tijdens de luchttelling (H. van der Kooij, N. Koppelaar, R. Witte en piloot Jaap) van 12 juli zijn gemaakt, waren nog eens elf nesten te zien (J. van der Winden). Er was dus een totaal van 124 nesten en daarmee is Ameide koploper geworden. Een opmerkelijk gegeven. Meer dan veertig jaren achtereen herbergde het plassengebied bij Nieuwkoop en Noorden de grootste purperreigerkolonie.

Er moet nog wel worden opgemerkt dat het aantal nesten in De Boezem sterk terugliep: van 25 in 2001 naar 11 in 2002.

Kinderdijk

In dit 'menschvrijdige' gebied, aldus één van de inventariseerders, vonden wij (H. Borsje, A. Kooi, H. van der Kooij, J. Schoonderwoerd en J. Verkerk) op de locatie het dichtst bij de molen van Stam 22 en wat dieper het gebied in 32 nesten. Totaal dus 54 nesten. Een mooi resultaat. De telling verliep ook beter dan in 2001 het geval was. De waterstand was nu ook normaal. Als we terugkijken op het aantal broedparen van 2000, 2001 en 2002 en op het landelijke totaal van die jaren, dan is de kans groot dat we in 2001 de kolonie onderteld hebben.

Eigenlijk is het gebied vanaf de grond nooit echt nauwkeurig te tellen. Een telling vanuit een vliegtuig is onmisbaar, want bij elke telling worden er wel vogels gezien die ergens anders in het riet neerstrijken. Het was dan ook heel erg fijn dat er via Bureau Waardenburg naast Ameide een keer boven Kinderdijk kon worden gevlogen. Op 12 juli was het zover. Ongeveer vijf nesten werden gezien buiten de twee geïnventariseerde vestigingen. Hiermee kwam het totaal voor Kinderdijk op 59, wat een record was.

Spijk-Ark

De Purperreiger heeft vroeger bij Spijk aan de zuidkant van de Linge gebroed. Al vele jaren echter bevindt de kolonie zich in een rietput aan de noordkant van de Linge. Ik heb er bij de verplaatsing geen erg in gehad dat de kolonie toen ook van gemeente is veranderd. De rietput behoort tot de gemeen-

Het aantal broedparen nam in 2002 toe en naderde zelfs de 500!

Foto: Archief het Vogeljaar.

te Arkel. Vandaar de naamsverandering van Spijk in Arkel.

Het waterrietland van de rietput is op 1 juni doorgeworsteld. Vele slierten Bitterzoet bemoeilijkten het lopen. Gelukkig kon een fraai aantal van zestien nesten worden genoteerd, alweer een record.

Discussie

Het aantal broedparen nam in 2002 toe en naderde zelfs de 500! Het was dat jaar precies twintig jaar geleden dat de Nederlandse broedpopulatie ook ongeveer zoveel paren telde. Het totaal in 1982 werd namelijk geschat op 510 nesten. Een verheugende ontwikkeling. Deze positieve ontwikkeling heeft zich in 2002 echter absoluut niet in het hele land voorgedaan. In veel gebieden bleef het aantal paren ten opzichte van dat van 2001 ongeveer constant of daalde het zelfs iets. Het is daarom goed te kijken naar de verschillende deelgebieden.

In Friesland werden acht paren meer, maar in de Kop van Overijssel acht paren minder geregistreerd. Het aantal paren in 'deze regio' bleef dus gelijk.

In het Vechtplassengebied (Naardermeer,

Ankeveense Plassen en Breukeleveense Plas) ging de soort iets achteruit: er kwamen zes paren minder tot broeden.

Het aantal nesten van het Nieuwkoopse Plassengebied met die van de subkolonie Kameriksche Nessen erbij opgeteld, was in beide jaren nagenoeg gelijk.

Ten opzichte van bovengenoemde deelgebieden gaven de resterende kolonies in Zuid-Holland een heel ander beeld te zien. Bij Arkel en Kinderdijk nam de soort toe en bij Ameide groeide de kolonie zelfs spectaculair: dertig nesten meer dan in 2001!

Het zijn nu met name de kolonies van Kinderdijk en Ameide die verantwoordelijk zijn voor de landelijke toename. Zij waren in 2002 52 nesten rijker dan in 2001 het geval was.

Nu is in het stukje 'Kinderdijk' al opgemerkt dat in 2001 waarschijnlijk niet alle nesten zijn gevonden. In het vorige verslag, *het Vogeljaar* 50 (3), is aangegeven dat de telling daar in 2001 moeilijk verliep. Het is nu mede op grond van de landelijke trend te verdedigen dat ook in 2001 het aantal paren ruim vijftig heeft bedragen. Het werkelijke verschil tussen de totalen van de jaren 2001

en 2002 is dan kleiner geweest, temeer daar in 2001 ook niet alle nesten in de Kamerikse Nessen zijn ontdekt.

Dit alles wettigt de conclusie dat het werkelijke verschil tussen de twee jaartotalen vooral moet worden toegeschreven aan de opvallende groei van de kolonie bij Ameide. Een toename van maar liefst 32% (!). Een groei die natuurlijk niet los gezien kan worden van de gang van zaken in de andere kolonies.

De laatste jaren zijn de omstandigheden in de overwinteringsgebieden door neerslag en inundatie relatief goed geweest (Sovon-rapport kolonievogels). De groei van de Nederlandse broedpopulatie is hieruit te verklaren.

Het is veelzeggend dat met name de grote kolonies zonder Vos (Breukeleveense Plas, Ameide, Kinderdijk) van de goede omstandigheden in tropisch West-Afrika

hebben geprofiteerd. De grote kolonies met Vos (De Wieden, Naardermeer, Nieuwkoop) zijn minder gegroeid of zelfs in aantal teruggelopen. Het verschil tussen De Wieden en het Naardermeer enerzijds en Nieuwkoop anderzijds is dat er in De Wieden en bij het Naardermeer wel en in Nieuwkoop niet op Vossen wordt gejaagd. Het gaat de Purperreiger met name bij Nieuwkoop en Noorden de laatste jaren niet goed (Figuur 1). Ik acht het goed mogelijk dat een deel van de 'Nieuwkoop'-vogels is verhuisd naar bijvoorbeeld de Zouweboezem bij Ameide. Wat echter te doen als ook daar de Vos komt?

Dankwoord

Als laatste mijn bekend en gemeend slotwoord: Iedereen die bijgedragen heeft aan de totstandkoming van dit overzicht, wordt hartelijk bedankt. Voor aanvullingen houd ik mij van harte aanbevolen.

■ ir. H. van der Kooij, Groenendaal 8, 4041 XX Kesteren.